

به نام خدا

از کودک همسری تا طلاق عاطفی: تحلیل وضعیت ها و روندها

مؤلف :

زهرا مهدویان سرابی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: مهدویان سرابی، زهرا، ۱۳۶۹
عنوان و نام پدیدآور: از کودک همسری تا طلاق عاطفی: تحلیل وضعیت ها و روندها/مؤلف زهرا مهدویان سرابی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۱۷ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۹۸۵-۴
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: کودک همسری - طلاق عاطفی - وضعیت ها - روندها
رده بندی کنگره: Q۳۸۱
رده بندی دیویی: ۰۱۰/۱
شماره کتابشناسی ملی: ۹۷۲۷۸۰۱
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: از کودک همسری تا طلاق عاطفی: تحلیل وضعیت ها و روندها
مؤلف: زهرا مهدویان سرابی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۱۷۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۹۸۵-۴
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست

۱۱ مقدمه
۱۵ فصل اول
۱۵ مفهوم کودک همسری و چالش‌های آن
۱۵ تعریف و ریشه‌های کودک همسری
۱۶ چالش‌های عاطفی زنان کودک همسر
۲۲ خشونت خانگی و آسیب‌های جسمی
۲۲ سوءاستفاده عاطفی و عدم احترام
۲۲ پیامدهای روانی
۲۳ نیاز به حمایت و تغییرات اجتماعی
۲۳ از دست دادن فرصت‌های تحصیلی
۲۳ تأثیر بر زندگی شغلی
۲۴ احساس یأس و ناامیدی
۲۴ عواقب بلندمدت
۲۴ راهکارها
۲۵ فشارهای اقتصادی و مسئولیت‌های خانوادگی
۲۶ تبعیض‌های اجتماعی و فرهنگی
۲۶ تأثیر کودک همسری بر روابط زناشویی
۲۷ نقش خانواده و محیط اطراف در کودک همسری
۲۸ نقش خانواده و محیط اطراف در کودک همسری
۲۸ تأثیر خانواده‌های حامی یا مخالف
۲۹ تغییرات اجتماعی و فرهنگی

۲۹	امکانات حمایتی
۲۹	مطالعات موردی و مصاحبه‌ها: بررسی داستان‌های واقعی زنان کودک همسر
۳۰	بررسی داستان‌های واقعی زنان کودک همسر
۳۰	تحلیلی از تجربیات شخصی و چالش‌های آن‌ها
۳۰	مصاحبه با سارا: داستان یک زن جوان
۳۱	چالش‌های اجتماعی و اقتصادی
۳۱	تأثیرات روانی و عاطفی
۳۱	امید به آینده
۳۲	مصاحبه با نرگس: داستان یک زن کودک همسر
۳۲	آغاز داستان زندگی
۳۲	چالش‌های زندگی پس از ازدواج
۳۲	تأثیرات روانی و عاطفی
۳۳	امید به تغییر
۳۳	تجارب مثبت
۳۳	چالش‌های اجتماعی و فرهنگی
۳۴	تأثیر خانواده و جامعه
۳۴	آینده‌ای روشن
۳۴	مصاحبه با لیلا: داستان یک زن کودک همسر
۳۴	آغاز داستان ازدواج
۳۵	چالش‌های زندگی پس از ازدواج
۳۵	تأثیرات روانی و عاطفی
۳۵	امید به تغییر
۳۶	تجارب مثبت

۳۶	چالش‌های اجتماعی و فرهنگی
۳۶	تأثیر خانواده و جامعه
۳۶	آینده‌ای روشن
۳۷	تأثیرات روانی بر فرزندان
۳۸	تأثیر بر روابط خانوادگی
۳۹	تأثیر بر رفتارهای اجتماعی فرزندان
۳۹	چالش‌های ایجاد روابط سالم
۳۹	عدم اعتماد به نفس
۴۰	مشکلات در برقراری ارتباط مؤثر
۴۰	الگوهای ارتباطی نادرست
۴۰	مشکلات در حل تعارضات
۴۰	تأثیر بر عملکرد تحصیلی
۴۱	تأثیر بر سلامت جسمی

فصل دوم ۴۳

۴۳	طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه
۴۶	ریشه تحولی طرح‌واره‌ها
۴۸	تعریف طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه
۴۸	خصوصیات طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه
۴۹	بیولوژی طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه
۴۹	علل طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه
۵۳	حوزه‌های طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه

حوزه اول: بریدگی و طرد ۵۵

۵۷	طرح‌واره‌رها شدگی / بی‌ثباتی
----	------------------------------

- ۵۷ طرحواره بی اعتمادی / بد رفتاری
- ۵۸ طرحواره نقص / شرم
- ۵۸ طرحواره انزوای اجتماعی / بیگانگی
- ۵۹ حوزه دوم: استقلال و عملکرد مختل**
- ۶۱ طرحواره وابستگی / بی کفایتی
- ۶۱ طرحواره آسیب پذیری نسبت به صدمه یا بیماری
- ۶۱ طرحواره در یکدیگر غرق بودن / خویشتن رشد نیافته
- ۶۱ طرحواره شکست
- ۶۳ حوزه سوم: محدودیت های مختل**
- ۶۴ طرحواره استحقاق / بزرگ منشی
- ۶۴ طرحواره خویشتنداری و خویشتن انضباطی ناکافی
- ۶۵ حوزه چهارم: دیگر جهت مندی**
- ۶۶ طرحواره اطاعت
- ۶۷ طرحواره از خود گذشتگی (ایثار)
- ۶۸ حوزه پنجم: گوش به زنگی بیش از حد و بازداری**
- ۷۰ طرحواره منفی گرایی / بدبینی
- ۷۰ طرحواره معیارهای دست نیافتنی / پیش انتقادی
- ۷۱ طرحواره تنبیه
- ۷۱ طلاق عاطفی
- ۷۲ چالش های بعد از طلاق
- ۷۳ علل و عوامل دخیل در بوجود آمدن طلاق عاطفی
- ۷۵ خودخواهی و طلاق عاطفی
- ۷۵ تعهد زناشویی

۷۶	نظریه‌ها و مدل‌های مرتبط با تعهد زناشویی.....
۷۶	نظریه‌ها و مدل‌های خاص.....
۷۶	نظریه سه وجهی عشق استرنبرگ.....
۷۷	مدل سرمایه گذاری رسبالت.....
۷۹	مدل فسخ و پیوستگی زناشویی.....
۸۰	نظریه‌ها و مدل‌های عام مرتبط با تعهد زناشویی.....
۸۰	نظریه وابستگی.....
۸۰	نظریه مبادله.....
۸۲	نظریه انصاف.....
۸۳	مدل پاسخ به نارضایتی از رابطه.....
۸۴	نظریه مرحله ای توسعه رابطه.....
۸۶	ابعاد تعهد زناشویی.....
۸۹	عوامل مرتبط با تعهد زناشویی.....
۸۹	رضایت از زندگی.....
۹۰	رویکرد شناختی رفتاری و رضایت از زندگی.....
۹۱	رویکرد مثبت‌نگر و میزان رضایت از زندگی و شادکامی.....
۹۳	نگاه به رضایت از زندگی به مثابه یک سازه.....
۹۴	حمایت اجتماعی و سلامت روانی.....
۹۷	فصل سوم: راهکارها و استراتژی‌های مدیریت تأثیرات طلاق عاطفی بر فرزندان.....
۹۷	تأمین حمایت عاطفی: ایجاد ارتباط مؤثر.....
۹۷	گفتگوهای منظم.....
۹۷	اهمیت برنامه‌ریزی برای گفتگو.....
۹۸	پرسش‌های عمیق و تأثیر آن‌ها.....

- ایجاد فضایی امن برای گفتگو..... ۹۸
- گوش دادن فعال..... ۹۸
- بیان احساسات خود..... ۹۹
- تشویق به ابراز احساسات..... ۹۹
- مدیریت استرس و اضطراب..... ۹۹
- آموزش مهارت‌های مقابله‌ای..... ۱۰۰
- مراقبت از سلامت جسمی..... ۱۰۰
- نقش مدرسه و جامعه..... ۱۰۱
- حمایت از سوی معلمان..... ۱۰۱
- ایجاد محیط حمایتی..... ۱۰۲
- نقش جامعه..... ۱۰۲
- توجه به سلامت روانی..... ۱۰۳
- مشاوره و روان‌درمانی..... ۱۰۳
- آموزش مهارت‌های زندگی..... ۱۰۳
- ایجاد محیط خانوادگی مثبت..... ۱۰۴
- تغییر در الگوهای رفتاری..... ۱۰۴
- مدل‌سازی رفتار مثبت..... ۱۰۴
- تقویت همکاری..... ۱۰۴
- توسعه روابط خانوادگی..... ۱۰۴
- فعالیت‌های خانوادگی..... ۱۰۴
- ایجاد یادگاری‌های مثبت..... ۱۰۵
- توصیه ای به جوانان..... ۱۰۵
- مفهوم کودک همسری..... ۱۰۵

پیامدهای کودک همسری.....	۱۰۶
اهمیت آگاهی و آموزش.....	۱۰۸
پذیرش شکست و یادگیری از تجربیات.....	۱۰۸
ایجاد روابط سالم.....	۱۰۸
بحث.....	۱۰۸
پیامدهای کودک همسری:.....	۱۰۹
پیامدهای طلاق عاطفی:.....	۱۱۰
پیامدهای مشترک:.....	۱۱۰
نتیجه گیری.....	۱۱۰
پیشنهادات.....	۱۱۰
پیشگیری از کودک همسری:.....	۱۱۰
پیشگیری از طلاق عاطفی:.....	۱۱۱
حمایت از آسیب دیدگان:.....	۱۱۱
نقش جامعه:.....	۱۱۲
فهرست منابع	۱۱۳

مقدمه

ازدواج در تمام طول تاریخ جزو حقوق قانونی افراد بوده است، در حالی که بسیاری از دختران و پسران از حق انتخاب در زمینه ازدواج برخوردار نیستند و مجبور می‌شوند در سنین پایین ازدواج کنند (کردزنگنه، ۱۳۹۰). کنوانسیون مجمع عمومی سازمان ملل متحد در مورد حقوق کودک، ازدواج افراد زیر ۱۸ سال را به عنوان کودک همسری تعریف کرده است (ویبو و همکاران، ۲۰۲۱). مرکز آمار ایران در پاییز سال ۱۳۹۹ تعداد هفت هزار و سیصد و هفده ازدواج دختر بچه ۱۰ تا ۱۴ سال را در کشور ثبت نموده است (زارعی محمود آبادی و زارعی، ۱۴۰۰). اهمیت و ضرورت بررسی مساله ازدواج زودهنگام و وقوع کودک همسری بر هیچ کس پوشیده نیست. دانش‌آموزی که می‌بایست بیشترین وقت خود را صرف تحصیل نماید، آگاهانه یا ناآگاهانه در مسیری قرار می‌گیرد که برای آن هیچ آموزشی از قبل دریافت نکرده است. از پیامدهای منفی چنین ازدواجی طلاق است.

اگرچه بیشتر زوجین با قصد داشتن زندگی با دوام پا به عرصه ازدواج می‌گذارند، اهداف فردی، رابطه‌ای، علایق و رویاهای آنها می‌تواند به طرز چشمگیری تغییر کند و منجر به انحلال رابطه شود که بیشتر به آن طلاق گفته می‌شود (روپر و همکاران، ۲۰۲۰). البته ناکامی همسران در زندگی زناشویی تنها در آمار طلاق رسمی منعکس نمی‌شود (جعفرزاده، شریعتمدار و قره‌داغی، ۱۴۰۰). طلاق به دو دسته تقسیم می‌شود: طلاق آشکار یا قانونی که در آن زوجین به طور رسمی از یکدیگر جدا می‌شوند و طلاق پنهان یا عاطفی که زوجین در آن بنابه ضرورت و اجبار، با هم زندگی می‌کنند. به این‌گونه طلاق، طلاق خاموش هم گفته می‌شود و تعدادی از صاحب‌نظران آن را اولین مرحله در فرآیند طلاق قانونی دانسته‌اند (پروین و همکاران، ۱۳۹۱). بنابراین به خاطر ثبت نشدن آن، آمار دقیقی از آن در کشور وجود ندارد؛ گرچه در برخی از متون میزان آن دو برابر طلاق قانونی برآورد شده است (جعفرزاده و همکاران، ۱۴۰۰).

هر ازدواج موفق حاوی سه رکن اساسی تعهد، جاذبه و تفاهم است. تعهد زناشویی، قویترین و پایدارترین عامل پیش‌بینی‌کننده کیفیت و ثبات رابطه زناشویی است (مسکو، ۲۰۰۹). تعهد زناشویی را می‌توان احساس تداومی که در جاذبه و محدودیت‌ها پیدا می‌شود، تعریف کرد (نلسون و همکاران، ۲۰۱۵). تعهد، ماهیت وابستگی فرد در رابطه را نشان می‌دهد، اینکه فرد در رابطه چقدر احساس امنیت می‌کند و تا چه حد احساس می‌کند که رابطه در درازمدت

۱ Child Marriage

۲ Wibowo et al

۳ Roper et al

۴ Mosko

۹ Nelson et al

ارزشمند است. نلسون تعهد زناشویی را شامل سه بعد تعهد شخصی، تعهد اخلاقی و تعهد ساختاری می‌داند (رامیرز، ۲۰۰۸). تعهد شخصی، به معنی علاقه و تمایل فرد برای تداوم رابطه زناشویی است. این تعهد منعکس‌کننده تلقی‌های فرد نسبت به شریک زندگی و رابطه‌اش و همین‌طور میزان اهمیت رابطه برای هویت فرد است (رامیرز، ۲۰۰۸). بعد دیگر تعهد زناشویی، تعهد اخلاقی است که نشان‌دهنده میزان احساس تعهد فرد به ادامه رابطه است. ارزش‌ها و باورهای بنیادین فرد درباره مسیر رفتار صحیح در رابطه، بر محوریت تعهد اخلاقی قرار دارد (نلسون و همکاران، ۲۰۱۱). تعهد ساختاری نیز به این معناست که فرد احساس می‌کند به دلیل عوامل خارجی (عواملی مانند فرهنگ و عرف) باید در رابطه باقی بماند (تانگ و کوران، ۲۰۱۲). در خانواده‌های متعهد، اعضاء نه تنها خود را وقف آسایش و بهزیستی خانواده می‌کنند؛ بلکه در رشد و تعالی هریک از اعضای آن می‌کوشند (هریس، ۲۰۰۴). تعهد به زوجین اجازه می‌دهد تا به‌طور مؤثری در برابر خواسته‌های یکدیگر انعطاف داشته باشند (پترسون، ۲۰۰۲).

تعهد زناشویی یکی از مهم‌ترین مفاهیمی شناخته شده است که نقش اساسی در روابط زوجین و رضایت آنها دارد (رحمانی، گودرزی، آراسته، ۱۳۹۹). رضایت از زندگی‌ها که نشان‌دهنده بهزیستی روانی ذهنی است، ریشه در احساس شادی و کیفیت زندگی دارد. میزان رضایت زندگی، به ارزیابی فرد در مورد کیفیت کل زندگی است و وابسته به ارزیابی و احساس کنونی فرد نیست (لیم و همکاران، ۲۰۱۷). کرسینی (۲۰۰۲) نیز رضایت از زندگی را ادراک یا احساس کلی مثبت هر فرد، در مورد کیفیت زندگی‌اش، می‌داند. رضایت از زندگی یک فرایند دآوری است که افراد کیفیت زندگی خود را بر اساس ملاک‌های منتخب خودارزیابی می‌کنند. بنابراین این‌گونه ارزیابی‌ها شامل پاسخ‌های هیجانی افراد، حیطه رضایت و ارزیابی شناختی آنان است (مالکوک، ۲۰۱۱). رضایت پایین از زندگی سبب ایجاد تنش می‌شود و برخی از افراد برای رفع تنش به‌وجود آمده مکانیسم‌های مقابله‌ای نادرست و ناسازگارانه‌ای را به‌کار می‌گیرند که به نوبه خود تنش بیشتری ایجاد می‌کند و این وضعیت می‌تواند با افزایش رفتارهای پرخطر همراه باشد (تاناکا و همکاران، ۲۰۱۴).

۱Ramirez

۲Tang & Curran

۳Harris

۴Patterson

۵Life satisfaction

۶Lim et al

۷Malkoc

۸Tanaka et al

اغلب مشکلات بین فردی افراد تحت تأثیر شیوه تصور آنها در مورد خود و دیگران قرار دارد که این شیوه تصور به نوعی حاصل طرحواره‌های ناسازگار اولیه است. مفهوم طرحواره در اولین نوشته‌های بک در حوزه شناخت‌درمانی مطرح شد و پس از آن مفهوم طرحواره‌های ناسازگار اولیه توسط یانگ پی‌ریزی شد که منظور از آن، الگوهای هیجانی خود آسیب‌رسانی هستند که در ابتدای رشد و تحول، در ذهن شکل گرفته‌اند و در مسیر زندگی تکرار می‌شوند. در واقع، این محتوای طرحواره‌های ناسازگار اولیه است که فرایندهای رفتاری، عاطفی و شناختی را در افراد تعیین می‌کند و موانع سازنده شخصیت را تشکیل می‌دهد. همچنین طرحواره‌های ناسازگار اولیه به‌عنوان یک پیش‌بینی‌کننده برای رضایت از رابطه عمل می‌کند. بنابراین طرحواره‌های ناسازگار اولیه می‌تواند به‌عنوان یک پیش‌بینی‌کننده برای رضایت، تعهد و پایداری و دوام رابطه عمل می‌کند.

فصل اول

مفهوم کودک همسری و چالش‌های آن

کودک همسری به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن یک یا هر دو شریک زندگی زیر سن قانونی یا به عبارتی در حالتی هستند که عموماً به عنوان کودکان شناخته می‌شوند. این نوع ازدواج متأسفانه در جوامع مختلف، به ویژه در مناطق کم‌درآمد و تحت فشار فرهنگی، وجود دارد و موجب بروز چالش‌های فراوانی برای افرادی می‌شود که در آن قرار دارند. این مسئله نه تنها در ابعاد عاطفی بلکه در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی پیامدهای عمیقی به همراه دارد.

تعریف و ریشه‌های کودک همسری

کودک همسری یک پدیده اجتماعی و فرهنگی است که به ازدواج یک یا هر دو طرف در سنین زیر ۱۸ سال اشاره دارد. این نوع ازدواج به دلایل مختلفی در جوامع مختلف رخ می‌دهد و می‌تواند پیامدهای عمیق عاطفی، اجتماعی و اقتصادی برای افراد و جامعه به همراه داشته باشد. ریشه‌های کودک همسری به دوران‌های گذشته و سنت‌های فرهنگی مختلف برمی‌گردد و در بسیاری از جوامع، ازدواج در سنین پایین نه تنها یک رفتار اجتماعی، بلکه یک الزام فرهنگی محسوب می‌شود.

در جامعه‌های سنتی، ازدواج دختران در سنین پایین عموماً به عنوان یک امر طبیعی و ضروری تلقی می‌شود. خانواده‌ها برای تضمین امنیت و آینده فرزندان خود، به ویژه دختران، تلاش می‌کنند تا آن‌ها را به ازدواج در سنین جوانی تشویق کنند. در این جوامع، این نوع ازدواج معمولاً به دلیل باورهای فرهنگی و اجتماعی، به عنوان یک شیوه مناسب برای ارتباطات بین خانواده‌ها، انتقال دارایی‌ها و تقویت روابط خانوادگی به شمار می‌آید.

از نظر تاریخی، در بسیاری از فرهنگ‌ها، ازدواج در سنین کودکی به عنوان یک استراتژی اقتصادی و اجتماعی برای کاهش بار مالی خانواده‌ها و افزایش امنیت اقتصادی دیده می‌شده است. خانواده‌ها با ازدواج دادن دختران خود در سنین پایین می‌توانستند بار اقتصادی کمتری را تحمل کنند و از طرف دیگر، دختران خود را به خانواده‌های با موقعیت اجتماعی و اقتصادی بهتر پیوند بزنند. این سنت‌ها به تدریج در جوامع تبدیل به نهادهایی شدند که امروزه تحت عنوان کودک همسری شناخته می‌شوند.

با گذشت زمان و با تغییرات اجتماعی و اقتصادی در جوامع مختلف، نگرش‌ها نسبت به کودک همسری تغییر یافته و ازدواج در سنین بالاتر به عنوان یک استاندارد مناسب‌تر مطرح شده است. اما همچنان در بسیاری از نقاط جهان، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، کودک همسری یک واقعیت تلخ باقی مانده است. این امر به ویژه در مناطق کم‌درآمد و تحت فشار فرهنگی، به دلیل نبود آموزش‌های کافی و آگاهی‌های اجتماعی، ادامه یافته است.